

AMIR DŽINIĆ

Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju

MEHMED SALIH VEDŽIHI-PAŠA PREMA OSMANSKIM DOKUMENTIMA

Sažetak

Kroz dokumente Osmanskog arhiva u Istanbulu i dostupnu literaturu autor nastoji osvijetliti period uprave bosanskog valije Mehmeda Saliha Vedžihi-paše (1835–1840), kao i sudski proces protiv njega iz 1841. godine koji u postojećoj bosanskohercegovačkoj literaturi nije istražen, a vođen je nakon okončanja njegove dužnosti u Bosanskom ejaletu. Sagledavanje dešavanja i društveno-vojnih promjena koje su se odvijale za vrijeme valije Mehmeda Saliha Vedžihi-paše pokazalo je da je riječ o izrazito burnom periodu bosanske prošlosti. Tome svjedoči veliki broj buna pokrenutih kako od strane kapetana i prvaka ejaleta tako i stanovništva koje se opiralo davanju većeg broja vojnika u *redifu*. To je također ukazalo na činjenicu da gušenje ranijeg Pokreta za autonomiju nije bila prepreka ponovnom podizanju buna. Veliki broj ubistava vođa i slanje pobunjenika u progonstvo, načelno prihvatanje reformi u datom momentu, finansijska i ekonomska kriza, kao i sporadični incidenti na granici sa Austrijom obilježili su period uprave Vedžihi-paše. O njegovom načinu vladavine svjedoči i veliki broj pritužbi poslanih u Istanbul, a koje su rezultirale pokretanjem sudskog procesa protiv njega 1841. godine.

Ključne riječi: Bosanski ejalet, Mehmed Salih Vedžihi-paša, reforme, kapetani, sudski proces.

Uvodne napomene

Petogodišnjoj upravi Mehmeda Saliha Vedžihi-paše¹ u Bosanskom ejaletu nakon gušenja Pokreta za autonomiju prethodilo je namjesništvo dvojice vali-

1 Mehmed Salih Vedžihi-paša (1798–1867) bio je osmanski državnik i jedan od važnijih birokrata koji je obnašao različite dužnosti na visokim položajima u Osmanskoj državi između 1828. i 1867. godine. Državničke funkcije obavljao je u skoro svim pokrajinama Anadolije i Balkana, od Bosne i Soluna do Bagdada i Ankare. Učestvovao je u provođenju tanzimatskih reformi širom Osmanske države. Za vrijeme obavljanja dužnosti bio je optuživan da je počinio krivična djela. Na teret su mu stavljanje optužbe za mito, ilegalno stjecanje dobiti, zapljena imovine, zloupotreba položaja i druge radnje. Posebno su teške optužbe podnijete u vrijeme dok je vršio dužnost valije u Halepu, Ankari i Erzurumu.

ja, Mahmuda Hamdija i Davud-paše. Nakon neuspješno provedenih reformi u njihovom periodu, shodno sultanovim odredbama ta je dužnost povjerena Mehmedu Salihu Vedžihi-paši koji zatiče složenu društveno-političku situaciju obilježenu općom finansijskom i ekonomskom krizom, nejedinstvom spahija čiji je samo jedan dio pristupio *redif*² koja je bila u procesu formiranja, kao i pobunama ajana, kapetana i muteselima. Postustaničko razdoblje nakon 1832. godine obilježio je i veliki broj incidenata prilikom prisilnog iseljavanja muslimanskog stanovništva iz područja koja su odredbama *hatisserifa*³ izuzeta iz Bosanskog ejaleta i dodijeljena Kneževini Srbiji. Međutim, nakon 1835. godine, za vrijeme uprave Vedžihi-paše primjetan je znatno manji broj izgreda i incidenata. Muslimansko stanovništvo se do 1838. godine uglavnom iselilo iz dijela područja Starog Vlaha, Jadra i Rađevine, osim iz Malog Zvornika, Sakra, Užica, Sokola i gradova na Savi i Dunavu.⁴ Srpski knez Miloš Obrenović je u tom periodu bio zauzet unutrašnjim problemima, posebno *Miletinom bunom* i borbom za ustav. Nedostatak ruske podrške bio je također razlog zašto u vrijeme Vedžihi-paše nije zabilježen veći broj incidenata kao u prethodnom razdoblju. Pored spomenute bune, belogračička, berkovička i pirotka buna iz 1836. godine, kao tipične agrarne bune, dodatno su zaokupile kneza Miloša.⁵ Zatišju u područjima administrativne linije između Bosanskog ejaleta i Kneževine Srbije zasigurno je doprinijela i kuga koja se pojavila u Istanbulu 1836. godine, proširivši se 1837. i 1838. godine i na područje Rumelije.⁶ Također, početkom 1839. godine vlast Kneževine

Nakon dugih istraga donesena je odluka prema kojoj je oslobođen svih optužbi. Abdullah Saydam, „Tanzimat Döneminde Yolsuzlukla Suçlanan Bir Vali: Mehmed Vecihi Paşa”, *History Studies*, 2020, 595, dostupno na: <https://www.historystudies.net/dergi/tanzimat-doneminde-yolsuzlukla-suclanan-bir-vali-mehmed-vecihi-pasa2020044207ea7.pdf>, datum pristupa: 25. 3. 2020.

- 2 *Redifa* (arap. *radif*, tur. *redif*, puni naziv *Redif-i Asâkir-i Mansûre* ili *Asâkir-i Redife-i Mansûre*) je osmanska vojska koja je formirana u sandžacima za vrijeme sultana Mahmuda II, nakon ukidanja janjičara 1826. godine. Najveća specifičnost ove vojske je ta što je bila sastavljena od rezervista, zbog čega *redif* označava rezervnu vojsku (*ihiyat kuvvet*). Dostupno na: <https://islamansiklopedisi.org.tr>
- 3 Hatisserif ili Hatihumajun (tur. *hattıserif*, od arap. *ḥatt* – pismo, rukopis i *šarîf* – pleme nit, častan) je svečana povelja (ferman) osmanskog sultana. U osmanskoj diplomatiji označava pojam za izdate naredbe koje su potpisivane rukom samog sultana. Ljiljana Čolić, *Osmanska diplomatika sa paleografijom*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005, 102.
- 4 Radoš Ljušić, *Kneževina Srbija 1830-1839*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1986, 461.
- 5 Vladimir Stojančević, Jovan Milićević, *Istorija srpskog naroda: od Prvog ustanka do Berlinskog kongresa: 1804-1878.*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1981.
- 6 Vladimir Stojančević, *Država i društvo obnovljene Srbije (1815-1839)*, Udruženje novinara Srbije, Beograd, 1986, 160.

Srbije je bila preokupirana rješavanjem simbola grba i zastave sa centralnim osmanskim vlastima.⁷ Kada su u pitanju odnosi sa Austrijskim Carstvom, koji su bili zategnuti i u vrijeme prethodnih valija i praćeni čestim incidentima na granici, oni su se nastavili i u vrijeme Vedžihi-paše. Nemogućnost diplomatskog rješavanja nereda i ubistava rezultiralo je sporadičnim napadima s obje strane i ponovnim vraćanjem na iste teritorijalne pozicije, posebno u području Bosanske krajine. Sposobnost provođenja reformi i uspješno gušenje čestih pobuna u Bosanskom ejaletu neki su od razloga zašto su centralne osmanske vlasti produžile dužnost namjesnika Mehmeda Saliha Vedžihi-paše koji je ejaletom upravljao punih pet godina.

Mehmed Salih Vedžihi-paša (1835–1840)

Iz prijepisa fermana upućenog Vedžihi-paši, bivšem mutesarifu Smedereva i muhafizu Beograda, doznaje se da je spomenuti imenovan za valiju Bosanskog ejaleta, uz dodatak Kliškog i Zvorničkog sandžaka, 13. jula 1835. godine.⁸ Dva dana potom, odnosno 15. jula 1835. godine Mehmed Salih Vedžihi-paša izdao je dokument koji sadrži izraze zahvalnosti povodom imenovanja na čelo Bosanskog ejaleta te riječi hvale za sultanovo *blagonaklono* odobrenje.⁹ Do primopredaje dužnosti valija je za svog kajmakama u Bosanskom ejaletu postavio Ahmeda Bahri-bega.¹⁰ Kako je to bio ustaljen običaj, topove i streljivo u beogradskoj utvrdi isporučio je Halefi Jusuf-paši, koji je imenovan na njegovo mjesto.¹¹ Aktivnu korespondenciju sa vlastima Bosanskog ejaleta Vedžihi-paša je obavljao još za vrijeme vršenja dužnosti *muhafiza* Beograda. Posebno je to vidljivo iz njegovih prepiski sa knezom Milošem povodom incidenata koji su se događali između Srba i Bošnjaka tokom 1834. godine.¹² U više osmanskih dokumenata različitih formi navodi se da je i prije dolaska u Sarajevo pozivao muteselime, vojne starješine i

7 Vidjeti više: Radoš Ljušić, *Istorija srpske državnosti. Knj. 2, Srbija i Crna Gora: novo-vekovne srpske države*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Novi Sad, 2001, 109.

8 GHB, *Tārīḥ-i Anwarī*, sv. XXII, str. 14. Napomena: Pomoć oko čitanja dokumenata sadržanih u Kadićevoj *Hronici* pružio nam je uposlenik GHB Emrah Seljaci, na čemu mu se najtoplije zahvaljujemo. Vidi više: Alma Omanović-Veladžić, *Hronika Muhameda Enverija Kadića kao izvor za izučavanje kulturne historije Bosne i Hercegovine*, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2021, 442.

9 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (dalje: BOA), İstanbul, Fond: Bab-ı Asafî, Dosya No. 682, Gömlek No. 33202.

10 Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekkit, *Povijest Bosne*, 2, El-Kalem, Sarajevo, 1999, 964.

11 BOA, HAT, br. 586/28828.

12 BOA, HAT, br. 1291/50124.

ugledna lica da se povinuju uspostavi *nizama*¹³, kao i da je činio sve da se osigura podrška centralnim osmanskim vlastima.¹⁴ U svom pismu (25. IX 1835) naveo je da stanovništvo Bosanskog ejaleta neće snositi troškove i biti oštećeno zbog regrutovanja većeg broja vojnika, koji čak i u slučaju potrebe neće biti korišteni isključivo kao vojna snaga, već da će obavljati prikladnije dužnosti te da se neće dopustiti da se za *nizam* uzima veći iznos dažbina na koje se stanovništvo prvenstveno žalilo.¹⁵

Kada je pošao iz Beograda 25. X 1835. godine, do dolaska na bosansku granicu obavio je razgovore s prvacima, a u jednom od svojih dopisa naveo je da će učiniti sve da se prevaziđu nezadovoljstvo i prepreke u vezi s daljnjim napredovanjem *redifске* vojske.¹⁶ Zabilježeno je da je u Bosanski ejalet došao sa hiljadu i pet stotina vojnika te da se vojnici ni prema kome nisu ponijeli loše i pričinili štetu. Dočekan je od strane zvorničkog, tuzlanskog i srebreničkog muteselima. Stigavši u Gračanicu, saslušao je pritužbe stanovništva, a dok je prolazio kroz kadiluk *Derbend-Kebir* (Derventu) razriješio je dužnosti tamošnjeg muteselima.¹⁷ Međutim, stanovništvo Bosanskog ejaleta nije odobravalo valijin dolazak u Bosnu sa toliko velikim brojem vojnika iz albanskih i drugih područja. Povodom tih žalbi valija je sačinio odluku u kojoj se usprotivio takvom stavu naglašavajući da nije pričinio štetu, već da je to bilo korisno.¹⁸ Potom je formirao *redifski* bataljon i izdao naredbu da se za njegove starješine i vojnike nabave čohe, košulje, uniforme i druge stvari.¹⁹ Krajem 1835. godine valija je zaprimio ferman kojim se nalaže formiranje četiri nizamske pukovnije koje su trebale činiti spahije sa timarom i mustahfizima iz Bosanskog, Hercegovačkog, Zvorničkog i Kliškog sandžaka u Bosanskom ejaletu.²⁰ Nedugo potom Mehmed Salih Vedžihi-paša je izdao akt (31. XII 1835) u kojem je saopštio ciljeve i koristi *redifске* vojske, dao podrobna pojašnjenja s pozivom svim muteselimima da preuzmu dokumenta o saglasnosti i preuzimanju obveza na sebe. Pored toga, akcenat je stavljen na neophodnost da se obave razgovori sa prvacima ejaleta vezano za

13 *Nizam* (tur. *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye*) je naziv za novu vojnu organizaciju formiranu umjesto janjičara koji su 1826. godine ukinuti od strane sultana Mahmuda II. Dostupno na: <https://islamansiklopedisi.org.tr/asakir-i-mansure-i-muhammediyye>

14 Napomena: O dužnosti *muhafiza* Beograda vidjeti više u: Rašid-bej, *Rašid-beja Istorija čudnovatih događaja u Beogradu i Srbiji*, Knjiga I, s turskog preveo D. S. Čohadžić, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1894, 37-43.

15 BOA, HAT, 428/21873.

16 BOA, HAT, 331/19114.

17 BOA, HAT, 682/33202.

18 BOA, HAT, 331/19114.

19 BOA, HAT, 763/32195.

20 BOA, HAT, 332/19121..

popravke po jednog nivoa utvrda u unutrašnjosti, i to u tri sandžaka, osim Hercegovackog, u kojima se čuvalo streljivo te da se utvrdi da li za predmjer radova treba dovesti stručnog *mimara* iz Istanbula ili je sasvim dovoljno da bude neko od stručnih lica iz lokalnog stanovništva.²¹ Pokušavajući provesti odredbe o ukidanju spahijske vojske naišao je na otpor bosanskih prvaka koji su oružanim putem bili spremni suprotstaviti se pokušajima promjene postojećeg uređenja.²² To ujedno predstavlja srž problema i nesporazuma između postojećih vojnih struktura na prostoru Bosanskog ejaleta i valije. Dok je za centralne osmanske vlasti provođenje reformi zauzimalo jedno od glavnih državnih pitanja, na nivou Bosanskog ejaleta one su predstavljale neprihvatljive promjene koje su rezultirale otporom i pobunama, posebno u Bosanskoj krajini. Međutim, valija se nije dao omesti u svojim namjerama, što je vidljivo iz njegovog službenog akta koji datira 16. IV 1836. godine i u kojem je navedeno da je glavni razlog pogubljenja poznatog Banjalučanina Hifzi-efendije i defterdara trgovaca Mustafa-bega izdaja.²³ Dakle, svaka aktivnost koja je bila u suprotnosti sa odlukama valije smatrala se činom pobune protiv sultanovih fermana. Iako je u Sarajevu u januaru 1836. godine okončano vijećanje prvaka na kojem je valija vršio pritisak na bosanske prvake da prime *nizam* i uprkos tome što su se, barem nominalno, svi povinovali sultanovoj naredbi o uvođenju *nizama*, vrijeme je pokazalo da to u praksi nije bilo tako.²⁴ Posljednji koji su prihvatili navedene naredbe su bili krajišnici.²⁵ Međutim, stanje na terenu je bilo sasvim drugačije, o čemu svjedoči veliki broj buna i nemira. Dopisom uglednih predvodnika Bihaćkog kadiluka od 10. I 1836. godine navedeno je da se tri stotine i pedeset krajiških vojnika, koji su bili pozvani od strane bosanskog valije, obvezalo pristupiti *redifskoj* vojsci te da će preostali dio ranije ukinutih janjičara koji su se zvali jerlikulu (gradska posada) vremenom biti obučeni shodno uredbama *redifske* vojske.²⁶ Nedugo potom, u februaru 1836. godine izbila je buna u Livnu protiv muteselima Ibrahim-bega Firdusa zbog traženog broja regruta za *nizam*.²⁷ Pri tome su pobunjenici izjavljivali da su pokorni sultanu, ali da ne mogu prihvatiti novo regrutovanje i novu odjeću. Iz dopisa Vedžihi-paše saznaje se da su ugušeni

21 BOA, HAT, 330/19079

22 Galib Šljivo, *Bosna i Hercegovina u XIX stoljeću: studije i članci*, Planjax, Tešanj, 2008, 108.

23 BOA, HAT, 1309/51016.

24 Galib Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827-1849*, Institut za istoriju u Banjaluci, Banjaluka, 1988, 252.

25 Isto, 252.

26 BOA, HAT, 332/19121.

27 Vedad Biščević, *Bosanski namjesnici osmanskog doba (1463-1878)*, Connectum, Sarajevo, 2006, 383.

neredi u Livanjskom kadiluku, da su vođe privedene, te da je neophodno da neke od njih pošalju u Anadoliju.²⁸ Slična dešavanja su se odigrala u i proljeće 1836. godine kada je u Posavini izbila pobuna na čijem čelu se nalazio Ali-paša Fidahić, da bi se kasnije proširila i na područje Bosanske krajine. Njoj su se priključili muteselimi Tuzle i Zvornika čiji je cilj bio obustaviti vojnu reformu u Bosanskom ejaletu.²⁹ Promjena stoljećima ustaljenog vojnog sistema padala je teško kapetanima, jer su na taj način u svojim nahijama postali muteselimi koje je vezir po svojoj volji mogao mijenjati i postavljati. S obzirom na specifičnosti Bosanskog ejaleta kao krajišta Osmanske države, razumijevanje koje su očekivali iz Istanbula nisu dobili. Iz dopisa Mehmeda Saliha Vedžihi-paše od 20. IX 1836. godine koji je upućen Velikom veziru navodi se da su se u ustanku poraženi muteselim Bijeljine Ali-paša Fidahić i defterdar bosanskih trgovaca Mustafa-beg dali u bijeg. Također, postojala je mogućnost da je Ali-paša prebjegao kod Austrijanaca i Srba i da mu je Miloš pružio novčanu pomoć.³⁰ Nekoliko dana kasnije, *miralaj* bosanskog sandžaka Mustafa-beg je obavijestio Vedžihi-pašu da je izvojevana pobjeda u Orahovici, a potom i na području Glonje, nakon čega je valija saopštio da će bijeljinski muteselim Ali-paša biti pomilovan i poslan u Istanbul.³¹

Nakon pobune, kako se to i očekivalo, ukinuta je institucija kapetana, a pogubljenja i valijino rukovođenje su bili razlog povećanja jaza kod dijela Bošnjaka prema upravi.³² Potom je izdata *kaima*³³ valije Vedžihi-paše prema kojoj je predstavljen dokument da se stanovništvo kadiluka obavezuje iskazati pokajanje zbog svog priključenja Ali-paši. Tome svjedoči i *sened*³⁴ od 22. IX 1836. godine kada su se u konaku sarajevskog muteselima Fadil-paše Šerifovića sastali predstavnici uleme, kadija, imama, hatiba i begova Sarajeva koji su izrazili svoju lojalnost valiji Vedžihi-paši. Oni su preuzeli obavezu da će svaku pobunu u začetku onemogućiti, a za slučaj da se nešto slično ponovi

28 BOA, HAT, 1310/51037.

29 Galib Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827-1849*, 262.

30 BOA, HAT, 1310/51035.

31 BOA, HAT, 1310/51032.

32 Zafer Gölen, „Bosna Valisi Mehmed Vecihi Paşa'nın Muhakemesi”, *Bellefen* 76 / 277, Aralık 2012, 851.

33 *Kaima* (arap. *qâ'im* – u značenju da nešto stoji, odnosno dolazi umjesto nečega). *Kaima* označava službene dopise i odredbe koje su s višeg nivoa vlasti slate na niži nivo. Azra Gadžo-Kasumović, „Funkcija osmanskog valije u Bosanskom ejaletu i dokumenti koje je izdavao”, *Analı Gazi Husrev-begove biblioteke*, knj. XXXIII, Sarajevo, 2012, 56.

34 *Sened* je riječ arapskog porijekla u značenju podrška, potpora, odnosno dokument koji ima karakter uvjerenja, priznanice, potvrde ili mjenice, a u općem smislu dokument ili raspis, koristio se od XV do XIX vijeka. Ljiljana Čolić, *Osmanska diplomatika sa paleografijom*, 164.

obavezali su se platiti carskoj riznici 500.000 groša.³⁵ To, međutim, nije utjecalo na to da u jednom od svojih dopisa Mehmed Salih Vedžihi-paša navede da se sav narod u Bosanskom ejaletu nije odrekao *inata bošnjaštva*, ali pošto su uvidjeli snagu vlasti, povinovali su se, te je na taj način pomoću poslano vojske došlo do smirivanja situacije.³⁶

Da je sila utjecala na *raspoloženje* stanovništva vidi se iz proglasa sarajevskog naiba prema kojem je travničko stanovništvo Bosanskog ejaleta poručilo da je zadovoljno situacijom i da se obvezalo biti vjerno nakon izvršenog pritiska od strane valija zbog nereda koje su izazvali bijeljinski muteselim Ali-paša i njegovi istomišljenici.³⁷ U tom kontekstu važno je spomenuti i prijepis zakletve koju su stanovnici Bijeljine uputili bosanskom valiji Mehmedu Salihu Vedžihi-paši. U zakletvi su naveli da su od strane bijeljinskog muteselima Sarhoš Ali-paše koji je podigao ustanak bili prisiljeni da se istom pridruže, a da su njihova djeca bila zatvorena prokopom oko tvrđave. Istakli su da nisu imali namjeru pokretati pobunu te da su se u odgovarajućem broju upisali u vojne deftere kao pripadnici rezervne vojske. Stoga su dali zakletvu na pokornost te se zakleli da će imeci onih koji ne budu pokorni biti preusmjereni u bejtul-mal.³⁸

Pored toga, valija je iz Istanbula potraživao dvije hiljade barela baruta i tvari za paljbu te je zahtijevao popravku svih utvrda u provinciji koje su bile u razrušenom stanju prouzrokovanom ukidanjem kapetanija.³⁹ U Istanbul je poslao zahtjev za pogubljenjem muslimanskih pobunjeničkih vođa, među kojima se nalazilo i 40 pripadnika raje, te slanje pojedinih lica na odsluženje težačke kazne.⁴⁰ Iz zabilješke o ustanku jedne grupe ljudi koja je krenula prema Sarajevu u želji da osvete pogubljenog Hifzi-efendiju i Mustafa-bega, koje je ranije dao pogubiti bosanski valija Vedžihi-paša, saznaje se da su planirali ukloniti s vlasti spomenutog valiju. Nakon što su osvojili određena mjesta, povukli su se u periodu između 16. juna i 15. jula 1836. godine. Arnauti, koji su došli u sviti bosanskog valije, izazvali su nemire u Sarajevu, te nakon što su na čaršiji, po svojoj pravdi, ubili nekog čovjeka zvanog Bećirović i njegovu suprugu, među esnafima je zavladao nemir. Uz to, gradom je dva puta harala kuga. Sve ovo je utjecalo na Vedžihi-pašinu odluku da svoje imanje i upravljanje krajem jula iste godine premjesti iz Sarajeva u Travnik.⁴¹

35 OI, ANUBIH, *Sidžil Mula Mestvice Muhameda (1800-1848)*, regestu sačinio Mehmed Mujezinović, Sarajevo, 1973, 9.

36 BOA, HAT, 197/51795.

37 BOA, HAT 1345/52565.

38 GHB, *Tārīḥ-i Anwarī*, sv. XXII, str. 105-106.

39 Zafer Gölen, „Bosna Valisi Mehmed Vecihi Paşa'nın Muhakemesi”, 852.

40 Isto.

41 GHB, *Tārīḥ-i Anwarī*, sv. XXII, str. 96-97.

Da Mehmed Salih Vedžihi-paša nije bio isključivo posvećen vojno-političkim pitanjima, već da je značaj pridavao i sakralnom graditeljstvu, govore podaci da je dao izvršiti popravku mesdžida Bajezid-hana u Jajcu, da je naredio rekonstrukciju mevlevijskog hanikaha na Bentbaši u Sarajevu i da je sagradio jednu džamiju.⁴² O tome svjedoči i prijepis berata u kojem se, između ostalog, navodi da je unutar navedenog hanikaha dao izgraditi mesdžid. S obzirom na to da u okolini nije bilo džamije, u mesdžidu je postavljen minber, tako da se isti s posebnom dozvolom koristio kao džamija.⁴³ Kada je u pitanju pomenuta izgradnja džamije, riječ je o džamiji u bijeljinskoj Janjica čaršiji, koju je dao podići Mehmed Salih Vedžihi-paša 1835. godine, a koja je odlukom komunističkih vlasti grada Bijeljine bila srušena 1963. godine.⁴⁴ Pored toga, obnovio je staru drvenu džamiju u Bužimu. Na levhi iz 1838. godine, koja se nalazi u džamiji, napisano je da je 1838. godine Vedžihi-paša obnovio ovu džamiju i Hudut-česmu, a isti navodi se potvrđuju i u vakufnami iz 1840. godine, koja se također nalazi u džamiji.⁴⁵ Dao je sagraditi i dva konaka uz tekiju na Oglavku pokraj Fojnice, čija je graditeljska cijelina proglašena nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine.⁴⁶

Međutim, to nije promijenilo percepciju o njemu s obzirom na to da je, između ostalog, bio okarakterisan i kao „čovik naopak koji mloge Arnaute uza se imadiaše za uzdržati Bošnjake u pokornosti.”⁴⁷ Pored toga, valija je uvidio potrebu za prekomandom vojnika radi čuvanja municije i namirnica u utvrdama Bosanskog ejaleta, kao i imenovanjem vojnika za čuvanje utvrda. Plate za vojnike su bile regulisane iz *redifске* riznice pošto je postojao defter za prihode, troškove i mjesečne naknade redifске vojske koja je uspostavljena u Bosanskom ejaletu. Iz dopisa koje je upućivao Mehmed Vedžihi-paša centralnim osmanskim vlastima vidljivo je da je iz Istanbula potraživao stručna lica za pružanje obuke, vojnu opremu, mačeve za bataljone, fesove, puške, bubnjeve i sličnu opremu.⁴⁸

Paralelno sa navedenim događajima unutar Bosanskog ejaleta, u osmanskim dokumentima zabilježeni su i incidenti na austrijsko-bosanskoj granici.

42 BOA, HAT, 114/7161.

43 GHB, *Tārīh-i Anwarī*, sv. XXII, str.112-113.

44 BZK Preporod Bijeljina, dostupno na: <https://preporodbn.com/ali-pasa-fidahic-ii-xii-dio>

45 Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, dostupno na: http://old.kons.gov.ba/main.php?id_struct=6&lang=1&action=view&id=1829

46 Službeni glasnik BiH, broj 25/18, dostupno na: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/bto-gRABG0oY>

47 Jakov Baltić, *Godišnjak od događaja i promine vrimena u Bosni*, Priredio, latinske i talijanske dijelove preveo, uvod i bilješke napisao dr. fra Andrija Zirdum, *Synopsis*, Zagreb – Sarajevo, 2003, 136.

48 BOA, HAT, 331/19114.

U dopisu dužnosnika Omer-efendije bosanskom valiji navedeno je da je obavio razgovore s austrijskim funkcionerima povodom incidenata na granici, posebno u području Bihaća i Kulen-Vakufa. Pronađeno je rješenje s ciljem sprečavanja takvih dešavanja, te je prenio tvrdnje stanovnika Kulen-Vakufa da su pretrpjeli štetu u vrijednosti od 150.000 kuruša, ali da nisu spominjali podizanje tužbe za pričinjenu štetu.⁴⁹ Nedugo potom, ponovo je bilo potrebno smirivanje situacije povodom incidenta u području Bihaća, tačnije na austrijsko-bosanskoj granici, kada je ubijen jedan od austrijskih vojnika.⁵⁰

Početak 1837. godine pojavile su se informacije da su i pripadnici raje također bili uključeni u pobune. Stoga je Mehmed Salih Vedžihi-paša uputio *kaimu* Upravi za unutrašnji nadzor i kontrolu, u kojoj je naveo da su pojedini pripadnici raje bili nahuškani i da su prebjegli kod Miloša, da su pod sumnjom bila dva bosanska pravoslavna sveštenika, kao i da su postojale naznake da Miloš ima saznanja o tome te da je neophodno ispitati spomenuta dešavanja.⁵¹

U proljeće su zabilježeni i neredi na austrijsko-bosanskoj granici, na šta ukazuje pismo izvjestioca austrijskog izaslanika Mavrojanija prema kojem su Bošnjaci izvršili napad.⁵² Ni ljeto 1837. godine nije prošlo mirno. Pobunu su izazvali muteselimi u Bosanskoj krajini. Razlog ustanka su bili visoki porezi i nasilno ponašanje vojske, posebno albanske.⁵³ U blizini starog majdana u bici kod Lipnika valija je pobijedio krupskog muteselima Mehmed-bega, ostrožackog muteselima Murat-bega i petrovačkog muteselima Mustaj-bega.⁵⁴ Slamajući moć bosanskih kapetana, valija je slabio snage koje su se protivile reformama. To je jedan od razloga zašto je 1838. godina protekla relativno mirno, osim izvješća muteselima Trebinja Hasan-bega i muteselima Bileće Ismail-age upućenog Vedžihi-paši u kojem su naveli da je došlo do bune raje u mjestima u kojima su oni muteselimi.⁵⁵ Službenim aktom Mehmeda Saliha Vedžihi-paše od 16. III 1838. godine formiran je novi carinski prijelaz na bosansko-austrijskoj granici, pri čemu je naloženo da se carinski doprinosi polože u redifsku riznicu i iz nje vrši obračun i plaćanje za ljetne vojne uniforme, streljiva za borbu i pokriju troškovi kupljene različite municije koja se proizvodila u radionici za izlijevanje topova.⁵⁶

49 BOA, HAT, 1203/47263.

50 BOA, HAT, 428/21877.

51 BOA, HAT, 1123/44935.

52 BOA, HAT, 428/21877.

53 Vedad Bišćević. *Bosanski namjesnici osmanskog doba (1463-1878)*, 385.

54 Safvet beg Bašagić-Redžepašić, *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine (od g. 1463.-1850.)*, Vlastita naklada, Sarajevo, 1900, 152.

55 BOA, HAT, 1154/45787.

56 BOA, HAT, 1611/102.

U jesen 1838. godine primjetne su žalbe naiba Novog Pazara koje je upućivao Vedžihi-paši povodom neprimjerenih radnji zastupnika engleskog konzula Nikole Raovnika u Novom Pazaru. Kako valija ništa nije prepuštao slučaju, zahtijevao je razrješenje navedenog zastupnika, što je na kraju i učinjeno.⁵⁷

Kada su u pitanju odnosi valije sa Ali-pašom Rizvanbegovićem, koji je zbog zasluga u borbi protiv Husein-kapetan Gradašćevića 1833. godine imenovan valijom Hercegovačkog ejaleta kada je došlo do izdvajanja Hercegovačkog sandžaka iz Bosanskog ejaleta i formiranja zasebnog ejaleta, iz *kaimi* Vedžihi-paše (6. VIII 1839) uočava se da on nema neprijateljski odnos s njime, ali je naveo da zbog Ali-pašinih zategnutih odnosa sa trebinjskim muteselimom Hasan-begom poslovi ne smiju trpiti.⁵⁸ *Kaimi* je prethodila molba trebinjskog muteselima u kojoj je naveo da, čak ukoliko se i pomiri sa Ali-pašom, iz moralnih razloga neće imati povjerenja u njega. Iz osmanskih dokumenata se ne uočava da su u ovo vrijeme bile pobune i na prostoru Hercegovine, što ukazuje da je za vrijeme uprave Vedžihi-paše Ali-paša Rizvanbegović u Hercegovačkom ejaletu vladao samostalno i hegemono.⁵⁹ Zabilježena su zajednička upozorenja (8. VI 1839) bosanskog valije Vedžihi-paše i mutasarifa Hercegovačkog ejaleta Ali-paše prema kojima se trebala poslati vojska u područja u kojima je postojala mogućnost napada crnogorskih vladika.⁶⁰ Na logističkom planu, kada je postojala potreba da se osigura ishrana za dvije hiljade vojnika koji su bili pod vodstvom bosanskog valije, također nisu zabilježeni nesporazumi između Ali-paše i Vedžihi-paše.⁶¹ Postoje tvrdnje da je ukinuće nasljednih kapetanija dobro došlo Ali-paši jer je na taj način mogao provoditi svoje lične političke ciljeve i upravljati Hercegovinom, dok su se u Bosni smjenjivale valije.⁶²

Odredbom centralnih osmanskih vlasti Vedžihi-paši i Ali-paši Rizvanbegoviću naloženo je da se troškovi pripadnika vojnog muzičkog orkestra za 1840. godinu, kojima je Ali-paša Rizvanbegović dodijelio dužno-

57 BOA, HAT 1179/46578.

58 BOA, HAT 1246/48331.

59 Napomena: Kao nagradu za svoj rad dobio je Hercegovinu kao posebnu administrativnu oblast odvojenu od Bosne i vezirski čin 14. 1. 1833. godine. Iako je Ali-paša Rizvanbegović postavljen za hercegovačkog vezira, ipak mu nije data jednakost u rangu sa bosanskim veziirom. On je bio *mutesarif* (upravnik) Hercegovačkog sandžaka. Hamdija Kapidžić, *Ali-paša Rizvanbegović i njegovo doba*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2001, 63-66.

60 BOA, HAT, 39/1620.

61 BOA, HAT, 1246/48331.

62 Dr. fra Oton Knezović, „Ali paša Rizvanbegović Stočević, hercegovački vezir 1832-1851“, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, II sveska, XL, Državna štamparija Sarajevo, 1928, 30.

sti u palankama i utvrdama, plati iz redifskih prihoda iznos od 10.000 kuruša, pošto se svi troškovi nisu mogli pokriti prihodima od stanovništva.⁶³ Iako je *mehter* kao osmanski vojni orkestar ukinut 1826. godine, neki podaci o vojnoj muzici u Bosanskom ejaletu spominju se i nakon ovog perioda. Međutim, radilo se o reformiranom vojnom orkestru koji je poprimao karakter *alla franca*, koji nije imao suštinske sličnosti sa klasičnim mehterskim sastavom iz 16. ili 17. stoljeća.⁶⁴

Naredba o primjeni fermata o *tanzimatu* donesena je 17. XI 1839. godine i poslana je svim centrima ejaleta u državi.⁶⁵ Međutim, osim principa zaštite života, imovine, časti i povrede, uzimajući u obzir nered u Bosanskom ejaletu, druge uredbe su prolongirane te je na taj način valija dobio na vremenu. Nemiri i dalje nisu prestajali. U augustu 1840. godine u Sarajevu je izbila Glođina buna za čiji se pravi uzrok smatra odbijanje stanovnika Sarajeva da daju sinove u nizamske redove. Pravi povod se krio u svađi između rođaka Ahmeta Munib-efendije Glođe i Osman-bega Dženetića zbog vlasništva nad hanom u Vučijoj Luci. Na strani Glođe bilo je sarajevsko stanovništvo, a na strani Osman-bega Dženetića muteselim i valija. Pošto je spor vremenom poprimio veće razmjere, situacija se usložnila i dovela je do bitke kod Viteza u kojoj je valija izvojevao pobjedu. Glođo kao vođa bune bio je osuđen od strane valije, ali je uspio pobjeći u Dubrovnik, dok je dio ostalih učesnika bio uhvaćen i poslan u Anadoliju.⁶⁶ Uzimajući u obzir ranije pristigle tužbe iz Bosanskog ejaleta, kao i saznanja o posljednjim dešavanjima, centralne osmanske vlasti su 22. IX 1840. godine imenovale novog valiju Husrev-pašu umjesto razriješenog bosanskog valije Vedžihi-paše.⁶⁷

Sudski proces protiv Mehmeda Saliha Vedžihi-paše (29. III 1841)

Dostupna bosanskohercegovačka literatura se nije bavila pitanjem sudskog procesa protiv Mehmeda Vedžihi-paše koji je otpočeo 29. III 1841. godine, odnosno nekoliko mjeseci nakon okončanja dužnosti valije Bosanskog ejaleta. Dakle, prije i poslije proglašenja *tanzimata* upravljanje Mehmeda Saliha Vedžihi-paše u Bosanskom ejaletu je postalo predmetom tužbe. Istražni postupak se vršio na način koji je bio jasno definisan od strane

63 BOA, HAT, 239/11938.

64 Sedad Bešlija, „Mehterhana i mehteri – prilog historiji osmanske vojne organizacije (s posebnim osvrtom na Bosnu)”, *Historijska traganja*, 9, 2012, 23.

65 Zafer Gölen, „Bosna Valisi Mehmed Vecihi Paşa'nın Muhakemesi”, 852.

66 Vidjeti više: Salih Sidki Hadžihuseinović Muvekkit, *Povijest Bosne*, 2, 980.

67 BOA, HAT, 22/1045.

Vrhovnog vijeća pravde (*Meclis-i Vala'i Ahkam-i 'Adliye*) osnovanog 1838. godine, kao zakonodavnog tijela u određenim područjima.⁶⁸

Poznato je da je Osmanska država počela uvoditi reforme po evropskom uzoru, što je rezultiralo proglašenjem Hatišerifa od Gülhane 3. XI 1839. godine.⁶⁹ Centralne osmanske vlasti su još 10. V 1840. godine zaprimile tužbe bosanskog stanovništva protiv valije.⁷⁰ Pored toga, nakon razrješenja dužnosti, strani konzuli i patrijaršija u Istanbulu su centralnim osmanskim vlastima poslali dodatne tužbe koje su rezultirale pokretanjem istrage. Prema dostupnoj savremenoj turskoj historiografiji prvi razlog pokretanja istrage je bio vanjski pritisak. Austrijska vlast, čekajući pogodan momenat, koristila je nereda kao izgovor da se miješa u unutrašnje prilike u Bosanskom ejaletu te je uputila protestnu notu Osmanskoj državi.⁷¹ Drugi razlog pokretanja tužbe bila je žalba dvadeset i osam Bošnjaka pritvorenih u Istanbulu. Oni su tvrdili da su bez razloga uhapšeni i oštećeni od strane Vedžihi-paše i njegovih muteselima, te su podnijeli zahtjev da se s njime suoče na sudu. I treći, posljednji razlog pokretanja postupka bila je tužba sedamnaest nemuslimana koji su uhapšeni i od strane Vedžihi-paše poslani u Istanbul.⁷² Krivična djela koja su se Vedžihi-paši stavljala na teret bila su sljedeća:

1. počinjeno nasilje i vršenje pritiska na stanovništvo;
 2. prisilno uzimanje novca u kadilucima Visoko, Novi Pazar, Konjic, Višegrad, Srebrenica, Bijeljina, Sjenica, Birče (Vlasenica), Prozor i Prijedor;
 3. vršenje popravki utvrda u nepotrebnim mjestima i nanošenje štete državnoj riznici;
 4. potpirivanje nasilja u provinciji tražeći iz centra 2000 barela baruta i tvari za paljbu;
 5. hapšenje velikog broja osoba bez sudskog postupka;
 6. prikupljanje većeg iznosa džizije poreza od dozvoljenog.⁷³
- Mehmed Salih Vedžihi-paša je, odbacujući sve optužbe, između ostalog, za svoju odbranu kazao:

68 Istražni proces se odvijao na sljedeći način: Tužba; Izvršenje predistrage od strane Vrhovnog vijeća pravde; U slučaju pronalaska bilo kakvih dokaza o počinjenoj krivici davanje naloga za otpočinjanjem procesa; Obavijest tužiocu o elementima krivice; Preuzimanje pismenog akta o odbrani; Proučavanje zakona u skladu sa prikupljenim informacijama i dokazima; Kazna ili oslobađajuća presuda. Zafer Gölen, „Bosna Valisi Mehmed Vecihi Paşa'nın Muhakemesi”, 851.

69 Vidjeti više: Vasilj Popović, *Istočno pitanje*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1965, 9.

70 BOA, HAT, 21/326.

71 Zafer Gölen, „Bosna Valisi Mehmed Vecihi Paşa'nın Muhakemesi”, 850.

72 Isto, 853.

73 Isto, 854.

*Tanzimat-ı Hayriyye'den sonra değil,
beşbuçuk sene Bosna valiliğim esnasında
bir reaya tecrim olunmuş ise
cümleten redd-i niyaz-ı acizanemdir.*

*Ako su pojedini pripadnici raje
kažnjeni u vrijeme moje uprave
u Bosni koja je trajala pet i po godina,
a ne poslije proglašenja Blagoslovljenih promjena,
odbacujem sve optužbe.⁷⁴*

Zbog samouvjerenosti Vedžihi-paše, dokumenata i podataka koje je posjedovao, Vrhovno vijeće pravde ga je oslobodilo krivice i proglasilo nevinim. Čak je zbog izvršenih dužnosti u Sjenici umjesto optužbi dobio priznanje. Na taj način sve tužbe koje su iz Bosanskog ejaleta pristizale, kao i žalbe pritvorenih Bošnjaka u Istanbulu, bile su odbačene. Međutim, bilo je jasno vidljivo da je spočitavanje krivice i optužbi za vrijeme obnašanja funkcije valije u Bosanskom ejaletu dovelo do narušavanja njegovog ugleda kod sultana i centralnih vlasti.⁷⁵ Uzimajući u obzir čitavu tadašnju situaciju u Bosanskom ejaletu i odluke suda koje su potom uslijedile, ne može se isključiti činjenica da su kod stanovništva Bosanskog ejaleta mogle utjecati na povjerenje prema tom sudu smatrajući takve odluke nepravednim. Na drugoj strani, centralne osmanske vlasti su bile zadovoljne upravom Vedžihi-paše i zbog toga su mu produžavale dužnost valije Bosanskog ejaleta. Iz zapisa pojedinih hroničara i putopisaca ovog doba primjetno je isticanje činjenica da je svo stanovništvo u Bosni slavenskog porijekla i da u sebi skriva osjećaje antipatije prema Osmanlijama.⁷⁶ Pri tome se mora uzeti u obzir širi kontekst ustanaka i pokreta na području cijele Osmanske države, kako *milleta* tako i muslimanskih zajednica različitog porijekla.⁷⁷ Pored navoda da Bošnjaci ne vole pridošlu alban-

74 Isto, 874.

75 Abdullah Saydam, „Tanzimat Döneminde Yolsuzlukla Suçlanan Bir Vali: Mehmed Vecihi Paşa”, *History Studies*, 2020, 597, dostupno na: <https://www.historystudies.net/dergi/tanzimat-doneminde-yolsuzlukla-suçlanan-bir-vali-mehmed-vecihi-pasa2020044207ea7.pdf>, datum pristupa: 25. 3. 2020.

76 Midhat Šamić, *Francuski putnici u Bosni i Hercegovini u XIX stoljeću (1836-1878) i njihovi utisci o njoj*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1981, 249.

77 *Millet* (arap. milel – vjera, vjerska zajednica) je naziv za sistem vjerske autonomije koja je priznatoj vjerskoj grupi dozvoljavala formiranje svoje samostalne zajednice. Sistem *milleta* u Osmanskoj državi u islamskoj literaturi označava pripadnike određene religije, odnosno vjerske skupine u Osmanskoj državi još od klasičnog perioda. Dostupno na: <https://islamansiklopedisi.org.tr/millet>

sku vojsku, zabilježeno je da „mrze na nizama kano na kaure”.⁷⁸ To je samo jedan od povoda da se dodatno istraže osmansko-bosanski odnosi i percepcije Bošnjaka prema centralnim osmanskim vlastima, pošto postoje tvrdnje da se u ovom periodu otvorilo pitanje „specifične klasne diferencijacije kao vanjskog faktora koja je na etničkoj osnovi formirala zasebno bosansko društvo u okviru osmanskog globalnog sistema.”⁷⁹ Osim toga, ne treba zaboraviti da je jezik također snažno obilježje identiteta i da je turski jezik u Bosanskom ejaletu među stanovništvom bio manje upotrebljavan nego u Kneževini Srbiji.⁸⁰ Jedan od zapisa iz tog vremena koji na slikovit način prikazuje tadašnje prilike u Bosanskom ejaletu je izražen sljedećim riječima:

*Ele, žalosni Bošnjaci, često se protiv cara dizaše i
tražiše neku samostalnost sebi,
ali uvik ostadoše razbiene glave.
Ej, Bošnjache, ne kraljuje šišana
i u tikvici nešto praha,
nego pero i prosvieta.
Kamo vam učione i škole narodne?
Brez ovih nikakav narod na zemlji sritan nije bio.*⁸¹

Zaključak

Mehmed Salih Vedžihi-paša (1798–1867) bio je osmanski državnik i jedan od važnijih birokrata koji je obnašao različite dužnosti na visokim položajima u Osmanskoj državi između 1828. i 1867. godine. Državničke funkcije obavljao je u skoro svim pokrajinama Anadolije i Balkana, od Bosne i Soluna do Bagdada i Ankare. Učestvovao je u provođenju tanzimatskih reformi širom Osmanske države. Nesumnjivo je da je riječ o intrigantnoj historijskoj ličnosti koju su često pratile i kontroverze. Za vrijeme vršenja dužnosti muhafiza Beograda Mehmed Salih Vedžihi-paša je obavljao aktivnu korespondenciju sa vlastima Bosanskog ejaleta, što mu je umnogome olakšalo preuzimanje valijske uloge nakon imenovanja. Dolaskom na funkciju valije Bosanskog ejaleta Mehmed Salih Vedžihi-paša je saopštio očekivane ciljeve i koristi *redifske* vojske, dao podrobna pojašnjenja s pozivom svim muteselimima da preuzmu dokumenta o saglasnosti i preuzimanju obaveza na sebe. Pokušavajući provesti odredbe o ukidanju spahijske vojske, naišao

78 Jakov Baltić, *Godišnjak od događaja i promine vrimena u Bosni*, 183.

79 Ahmed S. Aličić, *Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832. godine*, Orijentalni institut, Sarajevo, 1996, 351.

80 Galib Šljivo, *Bosna i Hercegovina 1827-1849*, 299.

81 Jakov Baltić, *Godišnjak od događaja i promine vrimena u Bosni*, 140.

je na otpor bosanskih prvaka koji su oružanim putem bili spremni suprotstaviti se pokušajima promjene postojećeg uređenja. Uslijedio je veliki broj buna, posebno na području Livna, Posavine i Bosanske krajine, koje je valija sa svojim odanim odredima uspješno ugušio. Nakon toga valija je ukinuo instituciju kapetana, a česta pogubljenja i valijino rukovođenje su bili razlog povećanja nepovjerenja dijela Bošnjaka prema upravi. Međutim, vlast je bila jača i mogla je utjecati na raspoloženje stanovništva, te je uslijedilo izdavanje proglasa prema kojem se domaće stanovništvo obavezalo biti vjerno. Iz osmanskih dokumenata se ne uočava da su u ovo vrijeme bile pobune i na prostoru Hercegovine. Paralelno sa navedenim događajima unutar Bosanskog ejaleta, u osmanskim dokumentima zabilježeni su i incidenti na austrijsko-bosanskoj granici, kao i podaci da su pripadnici raje također bili uključeni u pobune u Bosanskom ejaletu. Mehmed Salih Vedžihi-paša je pridavao značaj i sakralnom graditeljstvu, izvršivši popravku mesdžida Bajezid-hana u Jajcu, mevlevijske tekije na Bentbaši u Sarajevu, džamije u Bužimu te je dao sagraditi mesdžid na Bentbaši, jednu džamiju u Bijeljini i dva konaka uz tekiju na Oglavku pokraj Fojnice. Službenim aktom Mehmeda Vedžihi-paše formiran je novi carinski prijelaz na bosansko-austrijskoj granici pri čemu je naloženo da se carinski doprinosi polažu u redifsku riznicu, a potom iz nje vrši obračun i plaćanje za ljetne vojne uniforme, streljiva za borbu i pokriju troškovi kupljene različite municije koja se proizvodila u radionici za izlivanje topova. Nakon gušenja Glodine bune valija je osudio vođu i pobunjenike bune te neke od njih poslao u Istanbul. Uzimajući u obzir ranije pristigle tužbe iz Bosanskog ejaleta kao i saznanja o posljednjim dešavanjima, centralne osmanske vlasti su 1841. godine imenovale novog valiju Husrev-pašu. U martu 1841. godine uslijedio je sudski proces protiv Vedžihi-paše. Postojalo je više razloga za pokretanje tužbe, kao i krivičnih djela koja su se valiji stavljala na teret. Budući da sve uredbe proglašene *tanzimata* nisu zaživjele u Bosanskom ejaletu, valija je, zahvaljujući dokumentima i podacima koje je posjedovao, uspio da ga Vrhovno vijeće pravde oslobodi krivice i proglasi nevinim. Na taj način sve tužbe koje su pristizale iz Bosanskog ejaleta, kao i žalbe pritvorenih Bošnjaka u Istanbulu bile su odbačene, čime je stanovništvo Bosanskog ejaleta bilo razočarano.

IZVORI I LITERATURA

Izvori

Neobjavljeni izvori:

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İstanbul (BOA), Republika Turska

Fond: Hatt-ı Hümayun

Bab-ı Asafî

[Qāḍī-zāde, Muḥammad Anwarī] *Tārīḥ-i Anwarī*, R-7322, Gazi Husrevbegova biblioteka u Sarajevu

Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo (OI)

Fond: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (ANUBiH)

Objavljeni izvori:

Omanović-Veladžić, Alma, *Hronika Muhameda Enverija Kadića kao izvor za izučavanje kulturne historije Bosne i Hercegovine*, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2021.

Rašid-bej, *Rašid-beja Istorija čudnovatih događaja u Beogradu i Srbiji*, Knjiga I, s turskog preveo D. S. Čohadžić, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1894.

Elektronski izvori:

BZK Preporod Bijeljina, dostupno na: <https://preporodbn.com/ali-pasafidahic-ii-xii-dio>

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, dostupno na: http://old.kons.gov.ba/main.php?id_struct=6&lang=1&action=view&id=1829

Saydam, Abdullah, „Tanzimat Döneminde Yolsuzlukla Suçlanan Bir Vali: Mehmed Vecihî Paşa”, *History Studies*, 2020, 595-618, dostupno na: <https://www.historystudies.net/dergi/tanzimat-doneminde-yolsuzlukla-suclanan-bir-vali-mehmed-vecihi-pasa2020044207ea7.pdf>

Službeni glasnik BiH, broj 25/18, dostupno na: <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/btogRABG0oY>

TDV Islam Ansiklopedisi, dostupno na: <https://islamansiklopedisi.org.tr/>

Literatura

Knjige:

Aličić, Ahmed S., *Pokret za autonomiju Bosne od 1831. do 1832. godine*, Orijentalni institut, Sarajevo, 1996.

Bašagić-Redžepašić, Safvet beg, *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine (od g. 1463.–1850.)*, Vlastita naklada, Sarajevo, 1900.

Bišćević, Vedad, *Bosanski namjesnici osmanskog doba (1463-1878)*, Connectum, Sarajevo, 2006.

Čolić, Ljiljana, *Osmanska diplomatija sa paleografijom*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005.

- Hadžihuseinović, Salih Sidki Muvekkit, *Povijest Bosne*, 2, S turskog preveli Abdulah Polimac et al., El-Kalem, Sarajevo, 1999.
- Kapidžić, Hamdija, *Ali-paša Rizvanbegović i njegovo doba*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2001.
- Ljušić, Radoš, *Istorija srpske državnosti. Knj. 2, Srbija i Crna Gora: novovekovne srpske države*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Novi Sad, 2001.
- Ljušić, Radoš, *Kneževina Srbija (1830-1839)*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1986.
- Popović, Vasilj, *Istočno pitanje*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1965.
- Stojančević, Vladimir, *Država i društvo obnovljene Srbije (1815-1839)*, Udruženje novinara Srbije, Beograd, 1986.
- Stojančević, Vladimir; Milićević, Jovan, *Istorija srpskog naroda: od Prvog ustanka do Berlinskog kongresa: 1804-1878.*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1981.
- Šamić, Midhat, *Francuski putnici u Bosni i Hercegovini u XIX stoljeću (1836-1878) i njihovi utisci o njoj*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1981.
- Šljivo, Galib, *Bosna i Hercegovina 1827-1849.*, Institut za istoriju u Banjaluci, Banjaluka, 1988.
- Šljivo, Galib, *Bosna i Hercegovina u XIX stoljeću: studije i članci*, Planjax, Tešanj, 2008.

Članci:

- Bešlija, Sedad, „Mehterhana i mehteri – prilog historiji osmanske vojne organizacije (s posebnim osvrtom na Bosnu)”, *Historijska traganja*, 9, 2012, 9-30.
- Gölen, Zafer, „Bosna valisi Mehmed Vecihi Paşa'nın Muhakemesi”, *Belleten* 76 / 277, Aralık 2012, 849-878.
- Knezović, Oton, „Ali paša Rizvanbegović Stočević, hercegovački vezir 1832-1851.”, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, II sveska, XL, Državna štamparija Sarajevo, 1928, 30.

Rječnici:

- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat (eski ve yeni harflerle)*, Aydın kitapevi yayımları, 24. baskı, Ankara, 2007.

Hronike:

- Baltić, Jakov, *Godišnjak od događaja i promine vremena u Bosni*, Priredio, latinske i talijanske dijelove preveo, uvod i bilješke napisao dr. fra Andrija Zirdum, *Synopsis*, Zagreb – Sarajevo, 2003.

Mehmed Salih Vejhi Pasha according to Ottoman documents

Summary

Mehmed Salih Vejhi Pasha (1798–1867) was an Ottoman statesman and one of the most important bureaucrats who held various high-ranking positions in the Ottoman state between 1828. and 1867. He performed a number of functions in the civil service in almost all the provinces of Anatolia and the Balkans, from Bosnia and Thessaloniki to Baghdad and Ankara. He participated in the implementation of the *Tanzimat* reforms throughout the Ottoman state. There is no doubt that he is an intriguing historical figure who was often accompanied by controversies. During his tenure as *Muhafiz* of Belgrade, Mehmed Salih Vejhi Pasha entered into active correspondence with the authorities of the Bosnian Eyalet, which made it much easier for him to assume the role of a *wali* after his appointment. After taking up his post as Wali of the Bosnian Eyalet, Mehmed Salih Vejhi Pasha announced the expected goals and benefits of the *redif* army, gave detailed explanations and called on all *mutesellims* to take over the documents of consent and the assumption of obligations. Trying to implement the provisions for the abolition of the Spahian army, he encountered the resistance of Bosnian champions who were ready to oppose the attempts to change the existing system by force of arms. A large number of revolts followed, especially in the area of Livno, Posavina and Bosanska Krajina, which the wali and his loyal detachments successfully suppressed. Then the wali abolished the institution of captains, and the frequent executions and the wali's leadership enhanced a deep mistrust that Bosniaks had of the administration. However, the government was stronger and could influence the mood of the population, and a proclamation was issued to which the local population pledged to be faithful. Ottoman documents do not reveal that there were rebellions in the territory of Herzegovina at the time. In parallel to the aforementioned events within the Bosnian Eyalet, Ottoman documents also recorded incidents on the Austrian-Bosnian border as well as information that members of the *raja* were also involved in rebellions in the Bosnian Eyalet. Mehmed Salih Vejhi Pasha also attached importance to sacred architecture by carrying out repair work on the mosque of Bayezid Khan in Jajce, the Mewlewi tekke on Bentbaša in Sarajevo, the mosque in Bužim, and furthermore, he had a mosque built on Bentbaša, a mosque in Bijeljina and two inns next to the tekke on Oglavak near Fojnica. By the official act of Mehmed Vejhi Pasha, a new customs crossing was formed on the Bosnian-Austrian border, and it was ordered that

customs contributions be deposited in the *redif* treasury from which calculations and payments would be made for summer military uniforms and ammunition for combat, and the costs of purchasing various ammunition produced in cannon casting workshops would be covered. Following the suppression of the Glodjo revolt, the governor condemned the leader of the revolt and the rebels and sent some of them to Istanbul. Taking into account previously received lawsuits from the Bosnian Eyalet as well as the knowledge of the latest developments, the central Ottoman authorities appointed a new wali Husrev Pasha in 1841. In March 1841, judicial process against Vejihi Pasha started. There were several reasons for filing a lawsuit on top of the criminal acts that the wali was charged with. Since all the decrees of the proclaimed *tanzimat* did not come to life in the Bosnian Eyalet, the wali, thanks to the documents and information he possessed, succeeded in getting the Supreme Council of Justice to exonerate him and declare him innocent. In this manner, all lawsuits that were brought from the Bosnian Eyalet, as well as the appeals of detained Bosniaks in Istanbul, were rejected to the disappointment of the population of the Bosnian Eyalet.

Keywords: Bosnian Eyalet, Mehmed Salih Vejihi Pasha, reforms, captains, judicial process.

